

Сидорук Борис. Формування управлінського інструментарію збалансованого використання земель сільськогосподарського призначення. *Економічний дискурс*. 2019. Випуск 2. С. 54-64.
DOI: <https://doi.org/10.36742/2410-0919-2019-2-5>

УДК 631.151; 332.334
JEL Classification Q15

Сидорук Борис

к.е.н., с.н.с., завідувач науково-технологічного відділу аграрної економіки,
інформаційно-аналітичної роботи, маркетингу і трансферу інновацій
Тернопільська державна сільськогосподарська дослідна станція ІКСГП НААН
м. Тернопіль, Україна
E-mail: b_sidoruk@ukr.net

ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ ЗБАЛАНСОВАНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Анотація

Вступ. В теорії і практиці ведення сільськогосподарської діяльності для забезпечення збалансованого використання земельних ресурсів важливу роль відіграє застосування широкого спектру інструментів та важелів впливу на різних рівнях управління. Тому, актуальним на сучасному етапі господарювання є дослідження особливостей формування системи управління в сфері землекористування для забезпечення збалансованого використання земель сільськогосподарського призначення.

Методи. Дослідження проводилися шляхом використання діалектичного методу пізнання дії економічних законів і системного підходу до вивчення економічних явищ і процесів, монографічного, індукції та дедукції – для формування системи управління в напрямку збалансування сільськогосподарського землекористування; абстрактно-логічного методу – при здійсненні теоретичних узагальнень та формулювання висновків.

Результати. Автором обґрунтовано основні принципи формування управлінського інструментарію в напрямку збалансування сільськогосподарського землекористування. Визначено основні складові для формування системи управління в сфері збалансування використання земель сільськогосподарського призначення на місцевому, регіональному і державному рівнях. Встановлено основні важелі та інструменти в системі управління сільськогосподарським землекористуванням для забезпечення його збалансування. Розроблено систему формування управлінського інструментарію в напрямку забезпечення збалансованого використання земель сільськогосподарського призначення.

Перспективи. Для забезпечення функціонування ефективної системи управління в напрямку збалансованого сільськогосподарського землекористування важливим є формування відповідного інституціонального середовища на загальнодержавному і регіональному рівні. В подальших дослідженнях слід акцентувати увагу на вивченні впливу інституціональних складових на збалансованість системи землекористування на різних рівнях управління.

Ключові слова: аграрне виробництво, важелі впливу, збалансоване землекористування, землі сільськогосподарського призначення, інструменти, принципи управління, рівні управління.

Вступ.

Наявність проблем щодо збалансованого використання та охорони сільськогосподарських угідь призвела до суттєвого зменшення площ продуктивних земель, які можна використовувати в аграрному виробництві, що вимагає вдосконалення управлінського інструментарію в системі землекористування.

Система управління земельними ресурсами має бути динамічною і такою, що передбачає застосування адекватних сьогоднішню та перспективам розвитку засобів адаптації до змінних умов зовнішнього середовища, в т.ч. глобального.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Численні дослідження, присвячені проблемі забезпечення збалансованого сільськогосподарського землекористування, показують, що дане питання є досить складним і багатограним.

Дослідженню питань сільськогосподарського землекористування та використання земель сільськогосподарського призначення присвячені праці таких науковців: Балацького О.Ф., Барановського В.А., Бриндзі З.Ф., Гофмана К.Г., Канторовича В.С., Мартина А.Г., Мельника П.П., Мельника Л.Г., Месель-Веселяка В.Я., Немчинова В.С., Некрасова В.С., Мінца А.А., Реймерса М.Ф., Струмиліна С.Г., Федоренка М.П., Хвесика М.А. та ін.

Вивченню проблем забезпечення збалансованого землекористування і формування еколого-економічного механізму використання земельних угідь в аграрній галузі приділяють значну увагу представники багатьох наукових економічних шкіл. Серед видатних науковців, у працях яких досліджуються зазначені проблеми, варто виділити: П.П. Борщевського, П.І. Гайдуцького, Г.Д. Гуцуляка, Д.С. Добряка, Є.В. Мішеніна, П.Т. Саблука, О.І. Шкуратова, В.В. Юрчишина тощо.

Питання збалансованого використання земельних ресурсів та управлінські аспекти землекористування з економіко-екологічної точки зору подані в працях Л.Й. Братчука, В.М. Будзяка [1], В.А. Голяна, С.І. Дорогунцова, Л.Я. Новаковського, П.Т. Саблука [10] та ін.

Проте, існує низка дискусійних питань, що стосуються, насамперед, удосконалення процесу формування управлінських інструментів для забезпечення розвитку збалансованого сільськогосподарського землекористування в умовах сучасної системи господарювання у контексті реформи децентралізації.

Мета.

Метою дослідження є обґрунтування основних складових управлінського інструментарію в напрямку забезпечення збалансованого сільськогосподарського землекористування

Методологія дослідження.

Дослідження проводилися шляхом використання діалектичного методу пізнання дії економічних законів і системного підходу до вивчення економічних явищ і процесів, монографічного, індукції та дедукції – для формування системи управління в напрямку збалансування сільськогосподарського землекористування; абстрактно-логічного методу – при здійсненні теоретичних узагальнень та формулювання висновків.

Результати.

Забезпечення збалансованого управління землями сільськогосподарського призначення можливе за умови взаємоузгодженості напрямків державного регулювання, аграрної та екологічної політик, а також реалізації відповідного нормативно-правового забезпечення системи екобезпечного землекористування. Для досягнення зазначених цілей необхідною умовою є екологічна спрямованість регулювання системи землекористування на різних рівнях управління, в тому числі реалізація практичних заходів окремими аграрними формуваннями.

Досліджуючи збалансоване використання земельних угідь, можна визначити основними екологічними орієнтирами на шляху збалансованого сільськогосподарського землекористування наступні складові:

- екологічно орієнтовану інноваційно-інвестиційну політику та розвиток економічних методів регулювання аграрного землекористування [3, с. 70];
- зменшення антропогенного навантаження на землі сільськогосподарського призначення шляхом використання екобезпечних технологій та формування ринку екосистемних послуг;
- періодична оцінка стану сільськогосподарського землекористування шляхом визначення системи якісних показників земельних угідь та їх порівняльного аналізу в динаміці;

– організація системи землекористування з врахуванням впливу природно-кліматичних факторів;

– формування господарської інфраструктури на сільських територіях, виходячи із необхідності збалансування еколого-економічних інтересів місцевих жителів, землевласників та землекористувачів.

Зазначені орієнтири є визначальними для формування інструментарію управління збалансованим використанням земель сільськогосподарського призначення в аграрній галузі.

Загалом, варто виділити наступні принципи управління сільськогосподарським землекористуванням в напрямку його збалансування:

1) зворотного зв'язку – реалізація інтересів землекористувачів повинна враховувати вплив їх діяльності на зміни якісного стану земель сільськогосподарського призначення, розвиток сільських територій, а також альтернативні форми використання земельних угідь та їх ефективність;

2) соціальної ефективності – при використанні земель сільськогосподарського призначення необхідно виходити із соціальних потреб та інтересів місцевих жителів, напрямків розвитку господарської діяльності, її диверсифікації;

3) екологічної безпеки – землекористування має базуватися на врахуванні наслідків антропогенного впливу на стан земельних угідь, їх забрудненість і можливості подальшого використання;

4) контролю досягнутих результатів – управління землекористуванням повинне здійснюватися, виходячи із отриманих еколого-економічних результатів господарської діяльності, а також ступеня досягнення поставлених цілей;

5) наукового підходу – важливу роль в процесі управління сільськогосподарським землекористуванням відіграє використання науково обґрунтованих елементів управлінських технологій, апробованих у вітчизняній і світовій практиці;

6) поєднання централізації і децентралізації управлінської діяльності – передбачає розмежування управлінських функцій між центральними і місцевими органами влади шляхом надання повноважень формування державної політики у сфері землекористування і визначення стратегічних цілей розвитку центральним органам влади, а їх реалізацію і контроль щодо виконання віднести до напрямів діяльності місцевих органів управління;

7) інформатизації – управлінські рішення в сфері регулювання аграрного землекористування мають прийматися на основі використання повної, правдивої і своєчасної інформації про стан земельних ресурсів сільськогосподарського призначення;

8) мотивації – використання інструментів заохочення землекористувачів до збалансованого використання земель в сільськогосподарській діяльності шляхом надання різноманітних пільг і стимулів за покращення якісних показників земельних угідь.

В даному випадку екологічна зовнішня межа антропогенного впливу визначатиметься біофізичними характеристиками природного середовища, а внутрішня – його адаптаційною спроможністю, що вимагає дотримання балансу між інтенсивністю використання земель сільськогосподарського призначення і інтенсивністю їх відновлення, що є важливим для збереження та покращення якісних показників ґрунту [6].

При формуванні управлінського інструментарію збалансованого землекористування необхідно виходити з позиції, що серед інструментів впливу на поведінку людини варто виділити 3 складові:

1.Адміністративні інструменти впливу, які пов'язані з наявністю вертикалі «керівник-підлеглий» (закон, норма, наказ, контроль виконання тощо);

2.Інструменти пов'язані із формуванням культури існування людини, комплексу цінностей і норм, що визначають її поведінку (норми поведінки, моральні цінності, традиції, звичаї і т.д.);

3.Ринкові інструменти, які пов'язані із економічною доцільністю виробничої діяльності і впливом на неї ринкового середовища (інтереси покупця і продавця та інструменти впливу на них:

дотації, штрафи, податки, різні платежі тощо).

Для забезпечення високої ефективності управлінської діяльності в сфері сільськогосподарського землекористування варто поєднати застосування всіх трьох наведених груп інструментів впливу. Крім цього дані інструменти мають бути взаємозамінними і достатньо ефективними у застосуванні.

Комплекс управлінського інструментарію має базуватися на використанні превентивних технологій, основу яких становлять процеси передбачення і прогнозування. Прогнозування і планування є необхідними складовими на першому етапі управління, і їх основне завдання – врахування можливих змін стану і перспектив розвитку напрямів аграрного землекористування і їх впливу на продуктивність земельних угідь [5; 12].

Формування і функціонування екологічно безпечного землекористування і управління ним передбачає перехід до стабілізації антропогенного впливу господарської діяльності на навколишнє середовище, її екологізацію. Тому, вибір і використання управлінських інструментів мають враховувати як національні, так і регіональні та місцеві особливості землекористування.

Головними цілями на шляху удосконалення системи управління земельними ресурсами, які використовуються в сільськогосподарській галузі, на місцевому рівні можна визначити [2]:

– забезпечити розподіл і перерозподіл земельних ресурсів на користь найбільш ефективних варіантів їх використання (беручи до уваги не лише економічну вигоду, але й соціальні та екологічні втрати);

– реалізувати систему охорони і поліпшення земельних ресурсів, а також контролю у даній сфері шляхом перевірки якісних показників земельних угідь;

– запобігти виникненню негативних наслідків господарської діяльності в агроєкосистемах;

– формування системи гарантування прав на землю та їх захисту;

– перерозподіл доходів від використання земельних ресурсів шляхом виділення суспільної та індивідуальної частки земельної ренти;

– забезпечити функціонування системи моніторингу стану земельних угідь сільськогосподарського призначення із відкритим доступом до її даних всіх землевласників і землекористувачів.

Формування системи управління земельними ресурсами сільськогосподарського призначення на місцевому рівні вимагає певної послідовності дій:

1) визначення регіональних особливостей землекористування та адаптація землевпорядкування відповідно до впливу місцевих факторів;

2) впровадження нових і адаптація діючих адміністративно-управлінських інструментів в системі сільськогосподарського землекористування;

3) захист прав і визначення обов'язків землевласників і землекористувачів;

4) проведення періодичної інвентаризації сформованих земельних ділянок;

5) складання проектів землеустрою і обов'язковість їх виконання;

6) створення (вдосконалення) механізму фінансового регулювання у сфері сільськогосподарського землекористування;

7) розробка заходів щодо функціонування та доступності системи інформаційного забезпечення використання земельних угідь в аграрній галузі.

Така послідовність допоможе з меншими витратами і певним економічним ефектом створити систему управління земельними ресурсами на рівні окремих сільських територій України.

Адаптація системи управління земельними ресурсами аграрних виробників до регіональних умов господарювання пов'язана з розробкою логічної схеми впливу на режим землекористування через регуляторні механізми при управлінні сучасним землекористуванням.

Регіональні органи влади, з одного боку, повинні забезпечувати збереження земельних ресурсів біосфери, оскільки об'єм і якість разом з матеріальними благами визначають рівень життя, з іншого боку, сприяти зростанню економічного потенціалу на регіональному рівні, масштабу

виробництва, розвитку бізнесу і зайнятості працездатного населення. Якщо розглядати матеріальні, духовні і екологічні потреби як рівноцінні і такі, що не забезпечуються одні за рахунок і на шкоду іншим, тоді сукупність цих потреб повинна реалізовуватися у відповідних стосунках між територією і розташованими на ній господарюючими суб'єктами і населенням.

Отже, розвиток економіки регіону і відтворення природного середовища повинні бути засновані на загальній концепції збалансованого еколого-економічного і соціального розвитку даної території. Реалізація даної концепції можлива за наступних умов:

- формування еколого-орієнтованих потреб населення;
- екологізація економічного потенціалу території;
- екологізація територіальної системи управління.

Державне регулювання збалансованого землекористування доцільно здійснювати на принципах державно-приватного партнерства. Це зумовлено тим, що саме інструменти державно-приватного партнерства сприятимуть об'єднанню зусиль державних органів влади і окремих землекористувачів в напрямку вирішення ряду проблем, що стосуються екологічної безпеки у використанні сільськогосподарських угідь, що є позитивним на шляху диверсифікації виробництва і отримання додаткових конкурентних переваг для виробників сільськогосподарської продукції як на внутрішньому, так і зовнішньому ринку.

Принципи державно-приватного партнерства варто реалізувати шляхом застосування кластерного підходу. Так, утворення сільськогосподарських кластерів за участю органів місцевого самоврядування сприятиме соціально-економічному розвитку сільських територій за одночасного забезпечення екологічної безпеки в аграрному землекористуванні та збереження і покращення якості земельних угідь.

Тому, існує необхідність балансування інтересів окремих землекористувачів та соціальних груп, що проживають на певній території, яке може бути досягнуто за умови ведення бізнесу на принципах державно-приватного партнерства. Таке партнерство сприятиме досягненню соціальнозначущих цілей та високої еколого-економічної ефективності сільськогосподарського землекористування за рахунок об'єднання інколи протилежних інтересів, а також необхідних фінансових ресурсів з врахуванням потреб локального рівня, що є визначальним, зважаючи на недостатність бюджетного фінансування екологоорієнтованих проектів в сфері аграрного землекористування. Така взаємодія сприятиме поліпшенню соціально-економічних результатів діяльності аграрних формувань

Формування та реалізація заходів державно-приватного партнерства на екологічних засадах має базуватися на використанні широкого спектру економічних інструментів екологічної політики, що включають систему загальних та конкретних організаційно-управлінських, монетарних, фіскальних та інших заходів і напрямів державного впливу в сфері оцінки використання земельних угідь та регулювання подальшого розвитку систем землекористування [11]. Дані складові мають бути спрямовані на забезпечення поєднання стимулювання та примусу щодо вдосконалення системи землекористування, дотримання природоохоронного законодавства, а також забезпечення екологічної безпеки використання земель сільськогосподарського призначення.

Результативність використання інструментів управління земельними ресурсами залежить від впливу як позитивних, так і негативних факторів, що необхідно враховувати при плануванні господарської діяльності і прийнятті стратегічних і тактичних управлінських рішень.

Висока ефективність державного регулювання системи сільськогосподарського землекористування та підтримки аграрного сектора може бути досягнута, якщо: здійснюватиметься фінансове забезпечення і підтримка екологічних землекористувань, надаватимуться пільги, дотації, субвенції тощо сільськогосподарським землекористувачам під належно обґрунтовані землеохоронні проекти в рамках виконання державних програм розвитку сільського господарства і підтримки сільськогосподарських товаровиробників; здійснюватиметься дієвий і безумовний контроль за дотриманням аграрними підприємствами обов'язкових нормативних вимог, що визначені на

загальнодержавному і місцевому рівні; здійснюватимуться заходи щодо залучення міжнародних фінансових ресурсів в сільськогосподарську галузь [7]

Інструментарій системи управління збалансованим землекористуванням має включати ряд складових, що стосуються, насамперед, захисту інтересів виробників і споживачів екологічної сільськогосподарської продукції, а саме використання наступних інструментів впливу [8, с. 60]:

1) екологічна стандартизація – комплекс норм, які призначені для регулювання процесу екологічного виробництва і встановлюють якісні характеристики екологічної сільськогосподарської продукції;

2) екологічна сертифікація – документальне підтвердження відповідності якісних параметрів сільськогосподарської продукції і процесу її виробництва певним екологічним нормам;

3) екологічний аудит – стосується оцінювання діяльності аграрних формувань в сфері дотримання екологічних вимог процесу виробництва і забезпечення відповідних якісних показників виробленої продукції;

4) екологічна експертиза – передбачає перевірку проектної документації на її відповідність екологічним вимогам, впливу процесу виробництва і виготовленої продукції на оточуюче середовище, забезпечення його охорони та якісних параметрів для безпечної життєдіяльності людини;

5) агроекологічний моніторинг – системне спостереження за станом аграрного землекористування, відтворення і збереження земельних угідь, а також прогнозування стану навколишнього середовища на віддалену перспективу;

6) соціальний аграрний моніторинг – стосується дослідження і прогнозування впливу господарської діяльності на розвиток сільських територій і формування екологічно сприятливого середовища проживання людини;

7) екологічні програми, що направлені на забезпечення збалансованого аграрного землекористування на загальнодержавному і регіональному рівні і, як наслідок, відтворення та збереження земельних угідь, які використовуються аграрними формуваннями.

На наш погляд, основними важелями в системі управління сільськогосподарським землекористуванням в напрямку його збалансування мають бути:

– використання механізму екологічного страхування для відшкодування матеріальних збитків завданих в результаті провадження екологічної діяльності аграрними формуваннями;

– стимулювання здійснення екологічно орієнтованого підприємництва в аграрній галузі із використання ряду інструментів: субсидії, доплати, субвенції, пільгові кредити, цінні надбавки тощо;

– застосування обмежуючих інструментів до аграрних формувань, які здійснюють негативний антропогенний вплив на стан сільськогосподарських угідь, а саме: штрафи, екологічний податок, плата за забруднення, ліцензійні платежі і т.д.

– організація наукових досліджень в напрямку забезпечення збалансованого сільськогосподарського землекористування під патронатом державних структур;

– екологізація процесів формування ринків продовольчих товарів і послуг;

– формування проектів землеустрою на земельні ділянки сільськогосподарського призначення, екологічна паспортизація сільських територій;

– здійснення дієвого контролю у сфері сільськогосподарського землекористування в напрямку забезпечення збереження і відтворення родючості ґрунтів.

Важливу роль в управлінні збалансованим використанням земель сільськогосподарського призначення має відігравати дієва система контролю як з боку державних органів влади, так і окремих землекористувачів. Це зумовлено тим, що основною проблемою сучасної аграрної політики є відсутність послідовного і безперервного контролю та відповідальності за результати прийнятих рішень в межах реалізації загальнодержавних і регіональних програм сфері сільськогосподарського землекористування. Необхідно також посилити державний контроль за законністю прийнятих рішень, а також за результатами прийнятих рішень на рівні органів місцевого самоврядування.

Нами підтримується позиція дослідників, які вважають, що контроль має бути універсальним, системним, дієвим та охоплювати всі сфери і галузі управління, з широким залученням до контролюючої діяльності органів громадського самоврядування. Контроль має також бути об'єктивним, оперативним, періодичним і результативним, а отримані матеріали повинні бути доступними для широкого кола землекористувачів [4]. Дані принципи є визначальними для здійснення контролю в галузі сільськогосподарського землекористування.

Поліпшення контролюючої діяльності в сфері збалансованого землекористування потребує законодавчого врегулювання діяльності громадських організацій, спілок та окремих інспекторів щодо здійснення даної практики. Потенціал громадського контролю потрібно спрямувати на поліпшення його якості, попередження корупційних рішень і порушень в галузі сільськогосподарського землекористування.

Органи місцевого самоврядування на рівні новостворених громад повинні контролювати якісні показники земель сільськогосподарського призначення за результатами їх використання, залучаючи до своєї діяльності представників місцевих громад.

Основними принципами громадського контролю в галузі збалансованого використання земельних угідь мають бути [9]:

- співпраця громадських об'єднань із органами виконавчої влади в сфері здійснення контролю у галузі використання і охорони земель сільськогосподарського призначення;

- пріоритетність екологічної безпеки над економічними інтересами у сільськогосподарському землекористуванні;

- забезпечення відкритого доступу землевласників і землекористувачів до результатів проведеного контролю у сфері використання земель сільськогосподарського призначення на рівні аграрних формувань;

- залучення громадськості до прийняття рішень щодо збалансованого використання і охорони земельних угідь на регіональному рівні;

- участь громадськості у реалізації прийнятих рішень за результатами здійснення контрольних перевірок якісного стану земельних угідь;

- врахування громадської позиції при розгляді проектів землеустрою та іншої документації, пов'язаної з використанням і охороною земель;

- залучення громадськості до проведення експертизи землепорядної документації.

Управлінський інструментарій збалансованого сільськогосподарського землекористування має передбачати багаторівневу систему еколого-економічних взаємозв'язків в процесі розробки і реалізації господарських заходів аграрними формуваннями в напрямку досягнення збалансованого використання земельних угідь. Для прийняття ними обґрунтованих управлінських рішень варто використовувати широкий спектр кількісних та якісних методів аналізу з метою прогнозування процесів їх майбутнього розвитку та визначення шляхів досягнення визначених пріоритетів.

Нами розроблену систему формування управлінського інструментарію в напрямку забезпечення збалансованого використання земель сільськогосподарського призначення (рис 1), що визначає послідовність прийняття управлінських рішень на загальнодержавному і регіональному рівнях, а також на рівні окремих аграрних формувань.

Виходячи із наведених взаємозв'язків, представлених на даному рисунку, результативність управлінських інструментів залежить від наявності відповідного інформаційного забезпечення в напрямку збалансованого землекористування.

Такий підхід є визначальним для вироблення орієнтирів щодо розвитку системи збалансованого сільськогосподарського землекористування, визначення цілей і пріоритетів.

Реалізація концепції збалансованого розвитку вимагає такого перетворення виробничо-господарських систем, при якому територіальна технологічна кооперація забезпечуватиме оптимальне використання земельних ресурсів і зменшення антропогенного навантаження в агроєкосистемах регіонів. Така трансформація існуючих територіально-виробничих комплексів,

економічної системи регіону дозволить в рамках екологічної ємкості природного середовища, і не порушуючи екологічної рівноваги, забезпечити збалансований розвиток соціально-економічної системи території.

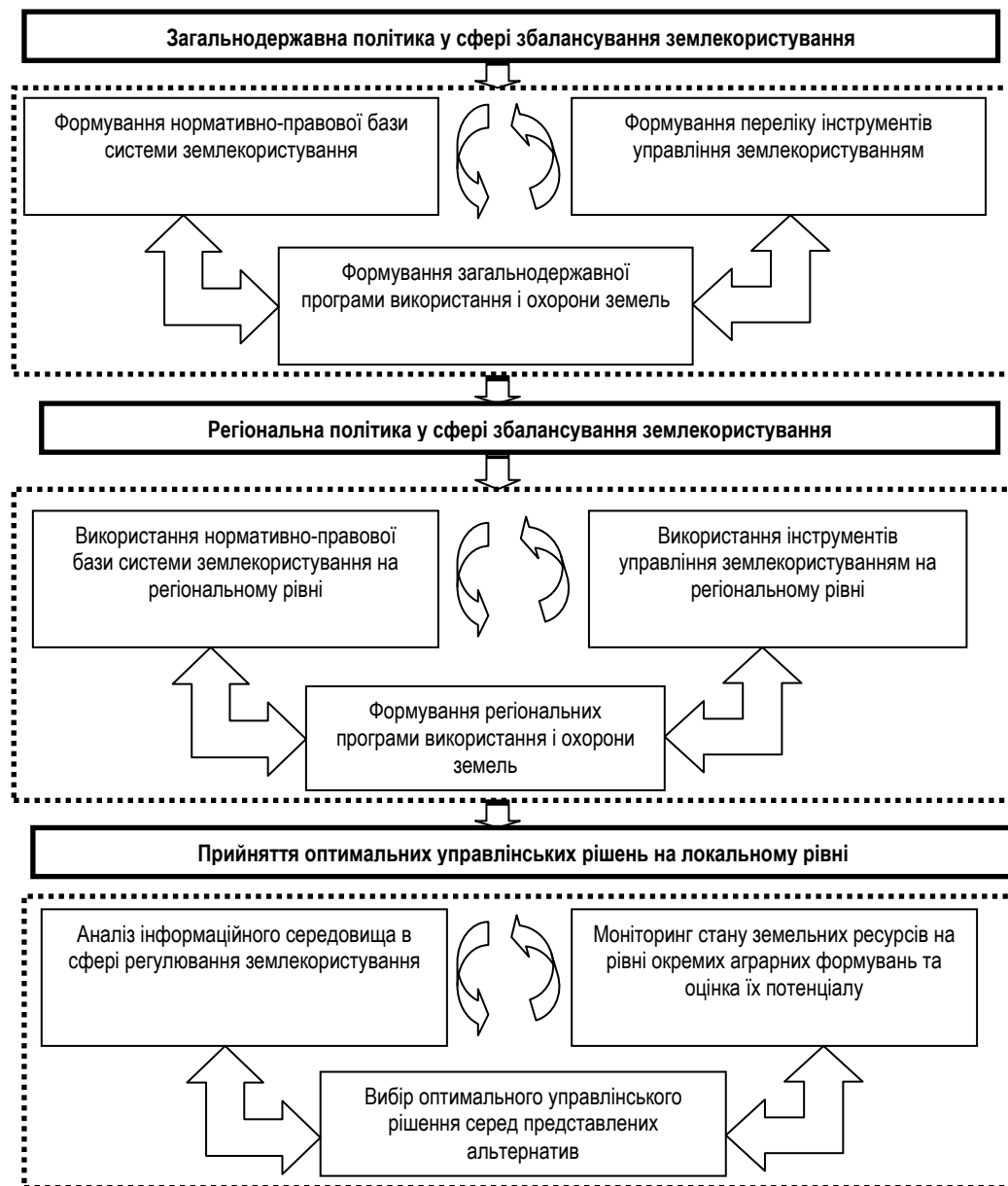

Рис. 1. Система формування управлінського інструментарію в напрямку забезпечення збалансованого використання земель сільськогосподарського призначення*

*Джерело: розроблено автором

Дієвість системи формування і використання управлінського інструментарію в напрямку збалансованого сільськогосподарського землекористування сприятиме покращенню еколого-економічної та соціальної ефективності сільськогосподарської діяльності, збереженню та відтворенню земель сільськогосподарського призначення.

Висновки і перспективи.

За результатами проведених досліджень визначено основні принципи управління сільськогосподарським землекористуванням в напрямку його збалансування, що є базовими для формування відповідного управлінського інструментарію. Виходячи із них встановлено, що застосування управлінських інструментів має відбуватися із врахуванням як національних, так і регіональних та місцевих особливостей землекористування.

Для формування управлінського інструментарію збалансованого землекористування визначено основні інструменти і важелі в системі управління сільськогосподарським землекористуванням. Прийняття управлінських рішень на загальнодержавному і регіональному рівнях, а також на рівні окремих аграрних формувань запропоновано здійснювати, виходячи із наявних взаємозв'язків в системі формування управлінського інструментарію збалансованого землекористування.

В подальших дослідженнях слід акцентувати увагу на вивченні впливу складових інституціонального середовища на збалансованість системи землекористування на різних рівнях управління.

Список використаних джерел

1. Будзяк В.М. Сільськогосподарське землекористування (економіко-екологічні та управлінські аспекти) ; за наук. ред. С.І. Дорогунцова. Київ : Оріана, 2006. 488 с.
2. Економічні аспекти управління природними ресурсами та забезпечення сталого розвитку в умовах децентралізації влади в Україні ; за наук. ред. акад. НААН України, д.е.н., проф. М. А. Хвесика, д.г.-м.н., проф. С. О. Лизуна; Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України». Київ : ДУ ІЕПСР НАН України, 2015. 72 с.
3. Какутич Е.Ю. Устойчивое развитие как концептуальная основа трансформации мировой экономики. *Механизм регулирования экономики*. 2010. № 1. С. 62-74.
4. Кісіль З. Р., Кісіль Р. В. Адміністративне право : навч. посібник. 3-тє вид. Київ : Алерта ; ЦУЛ, 2011. 696 с.
5. Косякова И.В. Организационно-экономические основы экологической деятельности промышленных предприятий : монография. Москва: Компания Спутник+, 2006. 316 с.
6. Купінець Л. Є. Екологічні імперативи сталого агропромислового розвитку. *Науковий вісник*. 2015. Вип. 15.6. С. 371-376.
7. Мельник К.М. Державна фінансова підтримка сільського господарства. URL : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/inek/2011_1/235.pdf. (дата звернення 30.03.2019).
8. Мельник П. П. Еколого-економічні основи управління природокористуванням в агроєкосистемах. Київ : ДІА, 2016. 328 с.
9. Новаковська І. О. Регулювання громадського контролю землекористування. *Економіка АПК*. 2016. № 9. С. 43-50.
10. Саблук П.Т. Земельна реформа: терниста дорога від старту до фінішу. *Урядовий кур'єр*. 2004. №146. С. 20.
11. Ткаченко В.С., Ващук О.В. Проблеми державного управління екологізацією економіки: регіональний рівень. *Інвестиції: практика та досвід*. 2014. № 12. С. 47-52.
12. Фирсов И.В. Методологические основы практического управления в системе обеспечения экономической безопасности. *Экономика и предпринимательство*. 2014. №1. Ч. 2 (42-2). С. 123–126.

Статтю отримано: 02.04.2019 / Рецензування 10.05.2019 / Прийнято до друку: 20.06.2019

Borys Sydoruk

PhD (Econ), Senior Research Fellow, Head of the Scientific and Technological Department of Agricultural Economics, information-analytical, marketing and innovation transfer Ternopil state agricultural experimental station of Institute of feed research and agriculture of Podillya of NAAS
Ternopil, Ukraine
E-mail: b_sidoruk@ukr.net

FORMATION OF MANAGEMENT TOOLS FOR BALANCED USE OF AGRICULTURAL LAND

Abstract

Introduction. An important role is played by the use of a wide range of tools and levers of influence at different levels of government in the theory and practice of agricultural activities to ensure a balanced use of land resources. Therefore, it is relevant at the present stage of management to study the features of the formation of management system in the field of land use to ensure a balanced use of agricultural land.

Methods. Research conducted by use of the dialectical method of knowledge of the economic laws and systematic approach to the study of economic phenomena and processes, monographic, induction and deduction - to form a management system in the direction of balancing agricultural land use; abstract-logical method - in the implementation of theoretical generalizations and formulation of conclusions.

Results. The author substantiates the basic principles of the formation of management tools in the direction of balancing agricultural land use. The basic components for the formation of the management system in the field of balancing the use of agricultural land at local, regional and state levels are identified. Basic levers and tools in the agricultural land management system have been installed to ensure its balance. The system of forming management tools in the direction of ensuring balanced use of agricultural land has been developed.

Discussion. It is important to create an appropriate institutional environment at the national and regional level in order to ensure the effective management system in the field of balanced agricultural land use. Further research should focus on examining the impact of institutional components on the balance of land use at different levels of government.

Keywords: agricultural production, leverage, balanced land use, agricultural land, tools, management principles, management levels.

References

1. Budziak, V.M. (2006). *Silskohospodarske zemlekorystuvannya (ekonomiko-ekolohichni ta upravlinski aspekty)* [Agricultural land use (economic and environmental and management aspects)]. S.I. Dorohuntsov (Ed.). Kyiv, Ukraine: Oriana.
2. Khvesyuk, M.A., & Lyzun, S.O. (Eds.). (2015). *Ekonomichni aspekty upravlinnia pryrodnyimi resursamy ta zabezpechennia staloho rozvytku v umovakh detsentralizatsii vlady v Ukraini* [Economic aspects of managing natural resources and ensuring sustainable development in the minds of decentralization of government in Ukraine]. Kyiv, Ukraine: Derzhavna ustanova «Instytut ekonomiky pryrodokorystuvannya ta staloho rozvytku Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy».
3. Kakutich, E.Yu. (2010). Ustoychivoye razvitiye kak kontseptualnaya osnova transformatsii mirovoy ekonomiki [Sustainable development as a conceptual basis for the transformation of the global economy]. *Mekhanizm rehuliuвання ekonomiky* [Mechanism of Economic Regulation], 1, 62-74.
4. Kisil, Z.R., & Kisil, R.V. (2011). *Administratyvne pravo: navchalnyi posibnyk* [Administrative law: Teaching manual]. Kyiv, Ukraine: Alerta: TsUL.
5. Kosyakova, I.V. (2006). *Organizatsionno-ekonomicheskiye osnovy ekologicheskoy deyatel'nosti promyshlennykh predpriyatiy: monografiya* [Organizational and economic foundations of the environmental activities of industrial enterprises: monograph]. Moscow, Russia: Kompaniya Sputnik+.
6. Kupinets, L.Ye. (2015). Ekolohichni imperatyvy staloho ahropromyslovoho rozvytku [Environmental imperatives of sustainable agro-industrial development]. *Naukovyi visnyk* [Scientific Bulletin], 15.6, 371-376.
7. Melnyk, K.M. Derzhavna finansova pidtrymka silskoho hospodarstva. www.nbu.gov.ua. Retrieved from http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/inek/2011_1/235.pdf.
8. Melnyk, P.P. (2016). *Ekoloho-ekonomichni osnovy upravlinnia pryrodokorystuvanniam v*

ahroekosystemakh [Ecological and economic bases of nature management in agroecosystems]. Kyiv, Ukraine: DIA.

9. Novakovska, I.O. (2016). Rehuliuвання hromadskoho kontroliu zemlekorystuvannya [Regulation of public control of land use]. *Ekonomika APK* [Economy AIC], 9, 43-50.

10. Sabluk, P.T. (2004). Zemelna reforma: ternysta doroha vid startu do finishu [Land reform: a thorny road from start to finish]. *Uriadovyi kurier* [Government Courier], 146, 20.

11. Tkachenko, V.S., & Vashchuk, O.V. (2014). Problemy derzhavnogo upravlinnia ekolohizatsiieiu ekonomiky: rehionalnyi riven [Problems of governance ecologization of the economy: regional level]. *Investytsii: praktyka ta dosvid* [Investment: Practice and Experience], 12, 47-52.

12. Firsov, I.V.. (2014). Metodologicheskiye osnovy prakticheskogo upravleniya v sisteme obespecheniya ekonomicheskoy bezopasnosti [Methodological foundations of practical management in the system of ensuring economic security]. *Ekonomika i predprinimatelstvo* [Economics and Entrepreneurship], 1,2 (42-2), 123-126.

Received: 04.02.2019 / Review 05.10.2019 / Accepted 06.20.2019

